

DE TOUWLADDER

A. Riewé

Hopelijk heeft niemand het gemerkt, maar toen ik hem plotseling, na zo lange tijd, en zonder er op voorbereid te zijn, weer terugzag, schoten de tranen me werkelijk haast in de ogen. Op één van de laatste bijeenkomsten, in de fraaie kantine van de RGD lag hij daar, samen met wat ander spul, nogal achteloos langs een wand, om te worden overgedragen van een vroegere geologisch secretaris aan een nieuwe, want het zijn deze functionarissen, die traditiegetrouw voor de technische eigendommen van de club zorgdragen. Maar noch de vorige, noch de tegenwoordige geologisch secretaris zal beseffen met wat voor emotioneel beladen spul hij omgaat: 'wâ motte we da nou mee?' Ik zal probéren het uit te leggen. Het verhaal vangt aan in het begin van de jaren zestig, toen drie toekomstige leden van de toen nog niet bestaande W.T.K.G. zich onledig hielden met het verzamelen van toen nog zéér begerenswaardige Miocene mollusken. Het decor is een, zeg maar gerust idyllische omgeving, bestaande uit een diep ingesneden beekbedding, die aan de stroomopwaartse zijde is afgedamd, waardoor daar een stuwmeertje is ontstaan. Onder de dam is het dalletje fraai begroeid. De waterstand is gering, want het meeste water vloeit vanuit het stuwmeertje via een groot houten rad af, langs een andere weg. Sinds onheuglijke tijden heeft het water door middel van dit rad een graanmolen aangedreven, die op het moment dat dit verhaal begint nog steeds in bedrijf was. Naam van de molenaar (d.w.z. de pachter, want de eigenaar was, uiteraard, de 'Fürst Von Salm zu Salm', die zó hoog was dat niemand hem ooit gezien heeft): Wessling; naam van de molen: Königsmühle; naam van de beek: Königsbach, beide gelegen in de kleine, edoch, bij bepaalde bevolkingsgroepen, wêreldberoemde gemeente Dingden, in Nordrhein-Westfalen.

Voor de meesten van U, de jongeren, zal 'Dingden' slechts een naam zijn (dat hoop ik toch!), voor sommigen, die al wat langer meelopen, is het echter een begrip, en voor maar enkelen heeft het veel nieuwere begrip 'Miste' de naam 'Dingden' niet in de schaduw gesteld. Want hoezeer men in Miste ook moet aanpakken om de fel begeerde fossielen binnen te halen, daar in Dingden moest er wêrkelijke arbeid voor verricht worden.

Geologisch gezien is de situatie daar niet gecompliceerd. Onder een relatief dunne kwartairbedekking liggen mariene afzettingen van de zogenaamde Reinbek Stufe, die door de eroderende werking van de Königsbach in de dalwand zijn ontsloten. Onze drie verzamelaars hadden dit natuurlijk niet zelf ontdekt. Al omstreeks 1870 had de Duits paleontoloog Adolf von Koenen hier verzameld en er zijn beroemde publicaties over geschreven (von Koenen, 1872, 1882), en korte tijd later legde F. Lehmann (1885, 1892-1893) zijn waarnemingen vast over de tweekleppige mollusken, in een tweetal publicaties. Daarna is de vindplaats min of meer in de vergetelheid geraakt, om door de nederlander Ab ten Dam te worden herontdekt (ten Dam, 1934). Daarna verkreeg de locatie een bescheiden bekendheid bij sommige in fossielen geïnteresseerde leden van de Nederlandse Malacologische

Vereniging en van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Terug nu naar onze drie toekomstige W.T.K.G.-ers.

Zij hadden héél wat over, voor het verzamelen van dit soort fossielen. Want anders dan tegenwoordig beschikten zij niet over een auto. Zij waren, tijdens een zes uur durende tocht, op de bromfiets uit wat nu 'de randstad' heet gekomen en kampeerden zéér, zeg maar gerust uiterst, primitief in een soort geologisch werkkampje (want het mocht niet veel geld kosten) in de buurt van Winterswijk. Van daaruit was Dingden, weer of geen weer, binnen de twee uur bereikbaar.

Met zelf in elkaar geramde houten zeven, bespannen met horregaas (het echte metalen horregaas, dat je tegenwoordig haast niet meer kunt kopen !) en een pioniersschop uit de dumpwinkel vielen ze op de weerbarstige miocene klei aan, wat na lang wassen en schudden in het water van de beek uiteindelijk enkele schelpjes opleverde, die met zorg in watten verpakt werden.

Wat vonden ze ? *Limopsis*, natuurlijk, en ook *Astarte*. Stukken van grotere soorten, *Venus*, en *Glossus* ! Er waren vaak ook slakjes bij, *Turris*, en, als je geluk had, zo'n curieus slakje met allemaal stekels, toen nog *Typhis horridus* geheten. Kortom, ondanks al het geploeter was de opbrengst nu niet direct een ellenlange soortenlijst. Dat kwam natuurlijk ook doordat ze niet of nauwelijks literatuur hadden, waarmee de vondsten op naam konden worden gebracht. En niemand realiseerde zich toen nog, wat er allemaal door het horregaas heenging !

Op een, zeg maar gerust gedenkwaardige dag, toen de opbrengsten uit de beekwand nogal tegenvielen, begon één van de drie, uit balorigheid, met z'n schopje in de wand te steken, juist boven het waterniveau. Daar was de miocene klei overigens helemaal niet te zien, want die was alleen hoger, tot wel drie meter bóven het water, zichtbaar. Dat was ook duidelijk te zien aan de grote gaten, die daar gegraven waren door de elkaar opvolgende verzamelaars.

Tot verbijstering van deze knaap echter, bleek zich onder de dunne laag fraai met levermossen begroeide teelaarde óók het miocene sediment te bevinden, en al ras was een wat grotere plek vrijgemaakt om dat verschijnsel eens wat nader te onderzoeken. Merkwaardigerwijs (!) ging de klei ook onder water door, waar er zelfs wat meer schelpen in leken te zitten. Hierdoor aangetrokken kwamen beide anderen eens helpen (want je weet maar nooit, uiteraard !) en gezamenlijk werd er een stukje van de beekbedding afgedamd, waardoor het mogelijk werd om wat klei van onder het waterniveau uit te graven en te wassen.

Het enthousiasme sloeg onmiddellijk en fèl toe, want er kwamen ongekende hoeveelheden tevoorschijn van een soort, die tot dan toe slechts heel mondjesmaat, en maar zelden héél was gevonden, namelijk dat wat toen nog *Arca* heette. Heden ten dage heet dat *Anadara*, maar zelfs Martin durft niet met zekerheid te zeggen of 'diluvii' wel goed is. In de eerste zeef werden wel vier of vijf ongelooflijk grote kleppen, en allemaal héél, aangetroffen ! Paniekerig werd er van die soort een flinke partij verzameld, en gepoogd werd dieper te graven, want misschien kwamen er nóg wel meer. Dat viel echter tegen, want al na zo'n tien centimeter was de *Arca*-laag uitgeput. Dan het gat maar groter gemaakt, dus de dam

werd ruimer gelegd, zodat er méér van de bedding bloot kwam. Er kwam helaas ook meer water het gat binnenstromen Wat wel opvallend was, was het feit dat de klei naar onder steeds zandiger werd, en dus ook gemakkelijker door de zeef te spoelen was. Dus maar dóór-graven, want, inderdaad, je weet maar nooit. 'Màn, zeur niet over die modder, wat zou dat nou !'

Met kloppend hart, en temidden van een steeds groter wordende modderbende, want het viel echt niet mee om het putje vrij van water te houden, werd er naar onder doorgewerkt. De moeite werd beloond, want, wie gelooft het, plotseling had één van 'de drie een prachtige *Murex* op de zeef ! Die wilden ze natuurlijk alledrie wel hebben, en dat lukte ook, want net als de *Arca*'s bleek ook de *Murex* in een laagje min of meer geconcentreerd te zijn.

Moet ik nog uitleggen in wat voor verbeterd spanning er werd gewerkt, met gereedschap dat voor dat doel geheel ongeschikt was, zoals bv. met roestige, in de beek gevonden conservenblikjes om water te hopen en zo ? Toen de avond viel, en het, helaas, helaas, te donker werd om verder te werken, keken de drie elkaar eens aan, en ze realiseerden zich dat ze er niet uitzagen: drijfnat en compleet met bagger overdekt, máár ... desondanks in een uitgelaten stemming. De oogjes glinsterden, want geleidelijk aan waren ze tot de (naar later overigens bleek onjuiste) conclusie gekomen, dat ze in Dingden de Hemmoor Stufe hadden gevonden, stel je voor !!

Het ongebreidelde enthousiasme blijkt het best uit het feit, dat de volgende ochtend een telegram werd verzonden (dat had toen nog zin) aan de Geologische Dienst in Haarlem, die er op reageerde door direct een afgevaardigde te sturen. En wederom, toen al voor de derde of vierde keer, werd in de Königsbach een modderbad aangericht om de fraaie fossielen te verkrijgen. De gaten werden steeds groter, en steeds dieper, de zool steeds groter, maar de fossielen bleven komen: er bleek ook een laag met *Mitra* te bestaan, er kwamen geheel complete *Scaphella*'s tevoorschijn, een *Pinna* van meer dan 10 cm, talloze onbekende gastropoden, *Xenophora* (!), ongekend fraaie koralen (*Stephanophyllia*, leerden we later, en ook *Eupsammia*, bij gebrek aan een echte naam toen nog 'kaboutermuts' genoemd), en een gruis ... onvoorstelbaar rijk. Als gekken werd er gegraven en gespoeld.

Naarmate het gat dieper werd, moest er tot een soort werkverdeling gekomen worden, want het was niet doenlijk om steeds het gat in en weer uit te klauteren, waardoor de dam werd beschadigd en het water, zijn aard eigen, enthousiast het gat inliep. Eén man werd derhalve beneden gestationeerd en groef de klei uit, die door de anderen werd uitgespoeld. Die ene man werd wèl extra vies, want uiteraard liep er wel eens wat modder uit de inmiddels aangeschafte emmers. Ook moest er steeds meer water worden gehaald, naarmate het gat dieper werd zelfs meer water dan klei.

Als je daar beneden staat, let je er aanvankelijk nog op dat je niet al te vies wordt, maar als eenmaal je eerste laars vol modderwater staat, en je driekwart emmer water over je kop hebt gekregen, dan zal het je verder wòrst wezen. Ik herinner me nog de hilariteit bij de familie Wessling, de bewoners van de molen, als we ter versterking van de

inwendige mens naar boven gingen om 'Spiegelei mit Schinken' te eten Oók herinner ik me nog, dat iemand na zo'n dag met geen mogelijkheid een laars kon uitkrijgen. Met zijn armen om een boomstam geklemd trokken twee anderen net zo lang tot het lukte, waarbij bleek dat op de wreef van de voet een grote Arca in de laars geklemd zat.

Het spreekt vanzelf, dat ook anderen van de nieuw verworven wetenschap gebruik wensten te maken, en dus werden er nieuwe acties in Dingden gepland, met steeds andere deelnemers. Hierbij werd de techniek steeds verfijnder: het bouwen van (nou ja, bijna !) waterdichte dammen, ons hollanders toch al niet vreemd, werd op het laatst een hele wetenschap. De diepte van de gegraven putten loog er niet om: er waren er bij, die wel tot vier meter onder het waterniveau van de beek uitgegraven waren. De emmers water en klei moesten met een touw worden opgehesen, op dringend verzoek van de man beneden liefst zonder al te veel te morsen ! Het water bleek overigens niet alléén van boven te komen, ook spleten in de klei bleken sterk watervoerend te zijn !

Aanvankelijk klommen we het gat met veel moeite in en uit, totdat iemand op het lumineuze idee kwam om hiervoor een touwladder te gebruiken. Ik weet echt niet meer waar het ding vandaan kwam, maar het vereenvoudigde de zaak aanzienlijk. Ik weet niet hoe vaak ik dat wankele ding op en af geklauterd ben, maar ik bewaar er warme, en vooral ook dankbare herinneringen aan Stel U voor hoe het er van onder af uitzag: een vier meter diepe nauwe koker in de klei, met van alle wanden afdruipeend water, en een variabel dikke modderlaag op de bodem. Een modderlaag, die constant werd doorgewoeld door de grijpgrage handen van de gravende persoon, want die had uiteraard daar onder de eerste keus: 'hé, kijkkis, wasstannou ? Leggis in mijn bakkie' !

Hoe het ook zij, voor mij symboliseert die touwladder een uiterst leerzame, succesvolle periode, die er mede aanleiding toe was dat, einde 1963, de Werkgroep tot oprichting kwam. Hoeveel van die putten er gemaakt werden ? Dat valt achteraf moeilijk meer precies vast te stellen. Wèl herinner ik me, dat het steeds moeilijker werd om een plekje op de beekbedding te vinden, waar nog niet gegraven was. Ook vonden we soms de sporen van veel oudere gaten, waaruit bleek dat wij niet de eersten waren die in dat niveau verzamelden.

Trouwens, von Koenen noemde in 1872 al soorten uit 'Dingden-zand', zoals wij het noemden. Ik weet zelf van tenminste 22 putten. De laatste, na enkele jaren rust, werd gemaakt, ik denk in 1971 of zo, ten behoeve van de collecties van het Rijksmuseum van Geologie en Mineralogie. Toen was de molen helaas al vervallen, de oude heer Wessling overleden en een nieuwe bezitter op de Königsmühle aangetreden. De beroemde publicatie van H.-J. Anderson (1964), waarin o.m. de fauna van Dingden wordt beschreven, was toen al lang gesneden koek. Het gat werd toen drooggehouden met een reusachtige motorpomp, en de emmers werden opgehesen met een takel.

Kortom, de fossielen zaten er nog, maar de sfeer was weg. De nieuwe bezitter heeft inmiddels het graven verboden, en het landgoed is geheel omgeven door een zeer ongastvrij hek. Hij verdient niet meer, zoals vroeger, zijn brood met het malen van meel, maar daarentegen door het kweken van 'Usambara-Veilchen'. Je moet met je tijd mee, nietwaar ?

Hoewel dit een lang verhaal is geworden, zou ik U nog talrijke verdere details kunnen vertellen die elk voor zich de moeite van het vertellen waard zijn, zoals bv.:

-- over de gele-kersenboom, waar we de kersen uitdraaiden met een edelmanboor, omdat we er zó niet bijkonden,
-- of over de dame die verontwaardigd kwam informeren 'ob wir es waren die das Bachwasser so schmutzig machen' (ja, ja, das waren wir !),

-- of over de man met het éne oog,
-- of over het bezoek dat Herr Dr Langer uit Münster onverwachts en 'berufs-mässig' aan één van de uitgravingen bracht met de opmerking 'Warum machen Sie das, ist doch alles schon längst bekannt ?' (waarna hij ons vertelde dat ene H.-J. Anderson van de Geologische Landesamt, in Krefeld, de fauna aan het bewerken was, met alle gevolgen vandien; dat is een ook verhaal apart !),

-- of over de narigheid die we over deze locatie met de nederlandse Geologische Dienst kregen,

-- of over de interessante geluiden die de oude heer Wessling, langdurig en ongeremd, maakte in het 'huuske' (want ze spraken daar uiteraard 'platduuts'),

-- of over zijn kleindochter Margret, die halsreikend naar onze frekwente bezoeken uitkeek, omdat we altijd koffie en postzegels meebrachten,

-- of over hoe héérlijk het sliep op de hooizolder van de molen,

-- of over hoe Annelies van Peter zwèmmend door de stuwvijver moest, om de juiste afstand tussen twee boorpunten te meten (of dacht U soms dat we er niet geboord hadden ?),

-- of over de ècht curieuze vondst-omstandigheden van het holotype van *Eudolium dingdense*,

-- of over de veldmuis, die nieuwsgierig op de steel van een schop zat, om te zien wat er in vredesnaam allemaal loos was,

-- of over het feit, dat ik eens op een lange, eenzame, doorregende, nachtelijke thuisreis met m'n volgepakte brommer languit en in volle vaart ergens op de Veluwe een sloot inreed, waarna ik pas úren later het kroos uit m'n haar kon wassen,

-- of over de kleine grote verrassingen, die thuis allemaal uit het gruis kwamen,

-- of

-- of nou ja.

U had er natuurlijk bij moeten zijn. Maar dan, wat lèt U ?

De boekjes:

Anderson, H.-J., 1964. Die miocäne Reinbek-Stufe in Nord- und Westdeutschland und ihre Molluskenfauna. -- Fortschr. Geol. Rheinld. u. Westf., 14, 31-368, 3 tabs, 18 figs, 52 pls.

Dam, A. ten, 1934. Een tweede Stemerdingbrug. -- Amoeba, 13: 33-35.

Koenen, A. von, 1872. Das Miocaen nord-deutschlands und 'eine Mollusken-Fauna. Erster Theil: Einleitung und palaeontologische Beschreibung der syphono-stomen Gastropoden. -- Schr. Gesellsch. Beförd. ges. Naturwissensch. Marburg, 10(3): 1-262, 3 pls.

- Koenen, A. von, 1882. Die Gastropoda Holostomata und Tectibranchiata, Cephalopoda und Pteropoda des norddeutschen Miocän. Zweiter Teil von 'Das nord-deutsche Miocän und seine Molluskenfauna'. -- N. Jb. Mineral. Geol. Paläont., Beil. Bd., 2: 223-263, pls 5-7.
- Lehmann, F., 1885. Die Lamellibranchiaten des Miozäns von Dingden, 1. Asiphonida und Siphonida integripalliata. Münster (Coppentrath), 55 pp., 2 pls.
- Lehmann, F., 1892-1893. Die Lamellibranchiaten des Miozäns von Dingden, 1. Asiphonida und Siphonida integripalliata; 2. Siphonida sinupalliata. -- Verhandl. naturhist. Ver. preuss. Rheinld. Westf., 49: 198-243, pl. 4 (1892) (1); 50: 273-294, pl. 5, (1893) (2).
-
-